

Sebastijan Pregelj

Vdih. Izdih.

(Odlomki iz romana)

Če bi bil Adam z nama

Kaj bi počeli, če bi bil Adam z nama? vpraša Kan, ko pride fant do njega. Lun je presenečen. Bolj redko se je zgodilo, da so skupaj kar koli počeli. Ali je bil z Adamom ali pa je bil s Kanom. Z Adamom je največkrat spuščal zmaja, s Kanom je lovil ribe. Zgodilo se je, da je prišel Kan mimo, ko sta z Adamom spuščala zmaja, a je šel hitro naprej, tako kot se je zgodilo, da je Adam prišel mimo, ko sta s Kanom lovila ribe, a ni nikoli ostal. Kolikor se spomni, so bili dlje časa skupaj samo enkrat. Takrat je Adam predlagal, da se s čolnom zapeljejo v enega od sosednjih zalivov. Rekel je, da bo fant presenečen, ko bo videl, kaj vse je tam.

Če bi bil Adam z nama, bi se odpeljali do pokopališča čolnov, reče Lun. Potem pa ne izgublajva časa, Kan s šapastimi rokami zgrabi stranico čolna, ga obrne in potisne v morje.

Kan in Lun se peljeta naravnost proti ostrim čerem. Do njih so Kanovi zamahi močni, skoraj besni, ko pa so ostre skale za njima, postane moževno veslanje počasnejše in mirnejše. Voda, ki jo vesli dvigata, enakomerno odteka in pljuska.

Kan vesla mimo prvega zaliva, v katerem stoji betonska stavba, na kateri sta bila še malo prej Mila in Lun, in mimo drugega zaliva, v katerem je dolga, zapuščena zgradba. Ko sta pri tretjem, obrne čoln. Pred možem in fantom je obala, polna zapuščenih čolnov in bark.

Kan in Adam sta Lunu, ko so bili v zalivu prvič, povedala, kako je nastalo pokopališče čolnov. Potem ko so možje tedne in mesece hodili na odprto, ostajali zunaj tudi po več noči, v mrežah pa iz globin niso potegnili drugega kot velike črne ribe, so drug za drugim opustili ribolov, čolne pa pustili v zalivu. Črnih rib noče nihče jesti, sta moža povedala fantu, razen revnih ljudi. Ampak revnim jih ni mogoče prodati, poleg tega si jih lahko nalovijo sami, tako kot si jih mi. Velike črne ribe hitro primejo. Sploh ni treba od obale, ker pridejo same čisto blizu, tako kot ni treba imeti kakšne posebne opreme. Dovolj je navaden trnek in za vabo školjka, ki jih ob obali ne manjka. No, saj več.

Včasih pridem sem, je takrat rekel Kan. Ne, da bi kaj vzel, čeprav bi se našlo marsikaj uporabnega. Sem prihajam, da se spomnim, kako je bilo ne tako dolgo nazaj. Sprehajam se med čolni in se pretvarjam, da se ni nič spremenilo. Čolni in barke ležijo in čakajo može, da jih potisnejo v morje in se odpravijo na odprto loviti ribe. Vsak trenutek bodo tu, se je ustavil in se razgledal na vse strani, kot bi zares pričakoval može. Čez čas se je spet premaknil in rekel: Še zdaj vidim, s kako polnimi mrežami so se ob jutrih vračali. Kakšno izobilje! Lun si je te besede zapomnil. Zato je tudi zdaj, ko ga je Kan vprašal, kaj bi počeli, če bi bil Adam z njima, predlagal, da gresta v zaliv.

Tu sva, skoči Kan iz čolna in ga potegne na suho. Če bi bil Adam z nama, reče, bi stopil pred njega in mu rekel: Adam, ne mine dan, ko ne pomislim, da se bodo ribiči vrnili. Ne še zdaj, odkima. Stvari se morajo najprej urediti. Ko rečem, da se morajo stvari urediti, mislim, da se mora morje očistiti. Vse vode se morajo očistiti. Potem bo tako, kot je bilo nekoč. Resda bodo možje precej starejši, kot so bili takrat, ko so čolne zadnjič potegnili na suho, resda bodo imeli obraze zgubane in upadle, ampak v očeh bodo imeli žar mladeničev, kakršni so bili, ko so še čisto mladi prvič potisnili čolne v morje in se odpravili na odprto! Prepričan sem, Adam, da bo tako. Takrat, no, tako razmišljam, bodo po dolgem času ujeli tudi nekaj svetlih rib. Vedeli bodo, da se ribe vračajo. Naslednji dan bo v mrežah več svetlih rib in dan za tem še več! Med njimi bodo tudi kakšen morski pajek, sipa in podobno. Spet bo vsega v izobilju! In takrat, no, tako si mislim, bomo hitro pozabili, kako je bilo pred tem. Hitro bomo pozabili vse, kar je bilo slabega, in se veselili boljšega, ki prihaja. Tako razmišljam. In potihem verjamem. Po teh besedah si Kan oblizne razpokane ustnice in obmolkne. Misli si, da mali ne more razumeti. Samo mede ga.

Medtem ko Kan še momlja, stopa Lun med čolni. Ogleduje si jih od zunaj in od znotraj. Nekateri so od zunaj poslikani. Na njih so morske

deklince, valovi in sonce. Barve so blede, ponekod oluščene, a se podobe da prepoznati, vidi se, da so bili čolni nekoč pisani, ljudje, ki so jih imeli, pa srečni. V trupih se skrivajo plastična vedra, gajbe in kupi prepletenih mrež, v katerih so kamenčki, školjke ter tu in tam kakšno sivo ali belo pero. Med čolni so manjše barke, vsake toliko kakšen večji del, ki ga je odlomil veter ali so ga sneli ljudje, ki so si prišli vzeti, kar bi jim lahko prišlo prav, potem pa so si premislili, ker ga je bilo pretežko nositi, in so ga odvrgli.

Medtem ko hodi Kan med barkami, Lun sede v enega izmed čolnov. Igra se, da je ribič sredi morja.

Čez čas pomisli, da je pokopališče čolnov nekaj, kar bi zanimalo tudi Milo. Res je nekoliko dlje in bi potrebovala več časa, da bi prišla do sem, a je prepričan, da bi bila Mila navdušena. Lahko bi ležala v katerem od čolnov, gledala v nebo in si pripovedovala zgodbe o ribah in ribičih, ki bi si jih sproti izmišljala. Lahko bi.

Ob prvem mraku

Kan in Lun se vračata proti domu ob prvem mraku. Ko sta že blizu čeri, zagledata galebe, ki se vrešče prerivajo in skačejo okrog bodeče žice. Kan si misli, da se je ujela kakšna večja žival, mogoče mačka ali celo pes. Ko so galebi ugotovili, da se ne more braniti, so se opogumili in se je lotili. Zdaj jo kljuvajo in jo bodo kljuvali še po tem, ko bo mrtva obmirovala, njene dele bodo vlekli na vse strani, si kradli izpod kljunov, dokler ne bodo ostale samo še kosti in nekaj raztrgane kože in kakšen kos, ujet v spiralo bodeče žice, do katerega ne bodo mogli in bo ostal podganam. Kan pomisli, da je enako kot pri ljudeh, potem pa z vso močjo zavesla mimo ostrih skal, v katere ju vleče tok.

Ko sta na obali in čoln na suhem, reče fantu, da bo še malo zunaj. Pojdi domov. Lahko greš k Emi Olivii in ji poveš, kje sva bila, se nasmehne, izvleče iz žepa pomečkano škatlo cigaret, ki jo je malo prej otipal, in eno prižge. Ne spomni se natančno, kdaj je nazadnje kadil, misli pa si, da po tistem, ko je urejal mrtve, ni prižgal nobene več. Sploh mu ni zapasalo. Ko so čakali Adama, je vse v njem kljuvalo in grizlo, vendar na cigareto ni pomislil. Ko je bil Adam spet doma, mu je od vsega, kar se je zgodilo, šumelo v glavi, vendar ni pomislil, da bi kadil. Zdaj, ko se naslanja na čoln, pa mu je cigareta naenkrat zadišala.

Zgoraj so zvezde, zamomlja in pogleda v nebo, polno drobnih, svetlečih pikic, in spodaj so zvezde. Nekje vmes se naslanjam na čoln in kadim.

Najprej bo ugasnila cigareta, pozneje bom ugasnil še sam. Zaradi tega se ne bo nič spremenilo. Zvezde zgoraj in spodaj bodo še naprej mežikale, tu in tam bo nebo preletel utrinek. To je vse.

Kan potegne še nekaj dimov, preden dvigne brado in polglasno vpraša: Pa ti, kaj misliš? Kaj bo zdaj? Ostanemo ali gremo? Nekaj trenutkov strmi predse, kot bi od nevidnega sogovornika pričakoval odgovor, potem frcne cigareto, da v loku odleti čez okrogle kamne in pade v morje, kjer jo valovi potiskajo ven in vlečejo nazaj, dokler ne razpade.

Kan hodi ob obali. Premišljuje, da lahko zdaj, ko so skrb za mrtve prevzeli drugi, odidejo. Le zakaj bi ostali na tem koščku zemlje, kjer nimajo drugega kot spomine? Zakaj bi ostali in se mučili, če s tem nikomur ne naredijo dobrega? Prej, ko so skrbeli za naplavljena telesa, je bilo drugače. Urejali so jih in zaključevali zgodbe. Adam je bil mojster dobrih koncev. Za vsakega od njih si ga je izmislil in izmislil si ga je tako resnično, da ni bilo težko verjeti. Ema Olivia je prala oblačila, da so bila čistejša od novih. Sam je urejal ljudi, kot bi imel brivski ali frizerski salon. Tisti, ki jih je pri njih naplavilo morje, so šli naprej. Mogoče ne tako, kot so si predstavljali sami, ampak njihova pot se ni končala v želodcih črnih rib. Njihova pot se je končala med zvezdami, v svetlobi.

Kan prižge še eno cigareto. Pomisli, da mu nikoli ni bilo treba razmišljati. Vse sta domislila Adam in Ema Olivia, zato je lahko svoje delo opravljal skrbneje in temeljiteje. Seveda ga je tu in tam prešinilo kakšno neprijetno vprašanje, prikradel se je dvom, jasno, saj ni neumen, ampak že naslednji trenutek, ko je bil z Adamom in Emo Olivio, je občutil, da je to, kar počnejo, edino prav. Vprašanja so izgubila smisel in dvomi teže. Zato mu ni bilo težko.

Pa zdaj? Ema Olivia je še tu, le da so jo dogodki spremenili. Do fanta je enako skrbna in pozorna, kot je bila, dobila pa je odsoten pogled. Ženska, ki je vedno kar žarela, ima vodene oči! In fant? Kaj je z njim? V glavnem riše, v glavnem molči. Bi moral gledati njegove risbe, da bi ga razumel? Govori skozi njih? Kan tega ne ve, poleg tega nima daru, da bi v risbah videl kaj več kot to, kar Lun nariše. Riba je riba in pes je pes.

Cigareta mu tli tik ob prstih, s katerima jo drži. Čuti vročino in sliši prsket. Še enkrat jo dvigne in potegne, potem jo frcne stran. Zapre oči in pomisli, da bi bilo drugače, če bi z Adamom zamenjala. Adam je imel vedno jasne odgovore. Adam ne bi hodil gor in dol ob obali in se pogovarjal s samim seboj, pač pa bi vedel, kaj narediti. Če bi bilo bolje oditi, bi Emi Olivii naročil, naj spakira najnujnejše in bi odšli, če pa bi bilo treba ostati, ne bi nič rekel in bi ostali.

Kan odide domov. Vrže se na posteljo in zapre oči.

V trebuhu velike ribe

Sredi neba je veliko, žgoče sonce, od grmičevja in dreves se sliši škržate. Kan je pravkar prišel ven in gre počasi proti vodi. Vročje je, ampak ga ne moti. Ko je pri poltovornjaku, zagleda med valovi velikansko ribo, ki se hitro približuje obali. Na glavi ji stoji mož. Kan pomisli, da je edino kit tako velik, kita pa tako blizu obale še ni videl, niti ni slišal, da bi ga kdo drug. In mož?! Kdo je mož, ki stoji ribi na glavi? Jezdec rib? Kan ni slišal, da bi obstajal kdo tak.

Ko je riba bližje, Kan vidi, da ni kit, pač pa črna riba, prav takšna, kakršne lovi, le veliko večja, mož, ki ji stoji na glavi, pa bi lahko bil Adam. Kan se ustraši, da bo riba nasedla na čereh, ne zaradi nje, saj se mu zdi ogabna, pač pa zaradi moža na njej, a je strah odveč, saj se morska žival spretno ogne ostrim skalam, potem zaplava naravnost proti pomolu, kjer se ustavi.

Kan steče k obali. Hitro je na pomolu. Medtem ko se približuje velikanski ribi, vidi, da se ni motil. Na glavi ji res stoji Adam, ki že naslednji trenutek skoči na pomol. Pridi! zakliče Kanu.

Ko je Kan zraven, riba na Adamov znak odpre usta. Čeljusti se razklenijo in možki vidi v notranjost, naravnost v trebuh, kjer je ... Ema Olivia! Ne razmišljaj in ne čakaj, skoči Adam ribi v usta. Kan se ne obotavlja. V loku preskoči kratke, špičaste zobe in se po vijoličastem jeziku spusti veliki ribi v trebuh. Ribja usta se zapro, a se notri ne stemni. Zgoraj, nad njimi je rdeče, utripajoče srce, ki žari, kot bi bil svetilka. Kaj takega! je presenečen Kan. Vprašujoče se obrne k Adamu in Emi Olivii.

Nikar tako ne glej, se nasmehne Adam. Saj vidiš, kako je. Midva odhaja. Preden odideva, sva se hotela posloviti. Zate vem, Kan pogleda moža, ki je umrl in so ga pokopali na vrtu pod drevesom. Pa ti? pogleda Emo Olivio. Kaj je s teboj? Ema Olivia iztegne roko proti Kanu. Na koži ima modrico z majhnima ranama, iz katerih mezi sokrvica. Kača. Kača, kaj pa drugega! si gre Kan s pokrčenimi prsti v lase. Nekaj trenutkov se mršči, potem pogleda žensko: Vedno si govorila, da se kače ni treba bati. In zdaj?! No?

Ema Olivia stopi pred Kana in ga objame. Sprva je objem plah, za vsak primer, ker ne ve, kaj bo možki naredil, ko se ga bo dotaknila, potem postaja močnejši. Kan zapre oči. Pomisli, da si je od nekdanj želel čutiti Emo Olivio, njeno lice in dah, njen trebuh in prsi. Zdaj je prišel ta trenutek, a si ni predstavljal, da bo tako, ni si predstavljal, da bo slovo. Sama sem tako hotela, mu šepne ženska. Zbogom, ga naslednji hip izpusti in se na lahko odrine od njega. Kan odpre oči v trenutku, ko je ženska že ob strani, pred njim pa stoji Adam. Kan ga zgrabi za roke in jih dolgo drži, kot bi ga hotel

zadržati. Noče, da gresta oba. Kaj bo sam? Kaj bo s fantom? Zakaj ne bi šli kar vsi skupaj? Potem se zbere, izpusti moža in stopi korak nazaj. Se vidimo, dvigne desno v pozdrav.

Adam in Ema Olivia se obrneta in primeta za roke. Srce nad njimi neha utripati in svetloba ugasne.

Zid

Kan odpre oči. V prsih ga stiska, v žilah čuti utrip. Pred očmi ima še vedno podobo Eme Olivie, ki proti njemu steguje roko, v katero jo je ugriznila kača.

Kača! skoči Kan iz postelje, si navleče oblačila in pohiti po stopnicah navzdol. Med preskakovanjem stopnic pomisli, da bi stopil v spodnje stanovanje in preveril, kako je z Emo Olivio, a se premisli. Tisto so bile sanje. Nič se še ni zgodilo. Sanje govorijo in opozarjajo in tu ni nobenega dvoma: ne sme se jih prezreti. Ni se pa še nič zgodilo, si reče.

V kleti poišče kramp in lopato ter odhiti na vrt. Zunaj je noč, srebrna luna meče mehko svetlobo na svet spodaj. Bilke so videti modre, modra so videti drevesa in celo poltovornjak na pol poti k vodi je moder. Ko pride Kan do nizkega zidu, ga obhodi, potem se odloči, da se bo najprej lotil kamnov pri strani in na vrhu. Če se ga lotim pri strani, bo šlo hitro.

Kan dvigne kramp in zamahne, kolikor more. S konico orodja udari pod zgornji desni kamen, da se zaiskri, proti njemu prsknejo ostri drobci. Kan znova udari in kamen se nekoliko privzdigne. Tako, ja, dahne možki in zamahne še enkrat. Zdaj se kamen na vrhu zavrti in pade.

Kan udarja vse hitreje. Ko je na tleh več kamnov, spet obhodi zid. Zanima ga, ali je udarjanje pregnalo kačo iz luknje in jo lahko takoj pokonča, ali bo moral najprej podreti zid do konca in bo šele potem našel kačo in ji oddrobil glavo. Ni je, vzdihne, ko je okrog. Tudi prav, dvigne kramp in udarja naprej. Čuti, da mu z obraza kapljajo potne srage in da ima hrbet povsem moker. Ko se utruji, naredi še en krog, potem se vzravna, da bi umiril pekočo bolečino v hrbtu, ki se je razplamtela med udarjanjem.

Kan vidi, da se je v pritličju hiše prižgala luč. Ema Olivia. Nič čudnega, pomisli, udarjanje se je moralo slišati daleč in verjetno nisem zbudil samo nje. Najprej pomisli, kaj ji bo rekel, če pride ven, a je že naslednji trenutek prepričan, da ne bo prišla. Kaj pa naj bi mu rekla? Ema Olivia ne ve za Kanove sanje in za njegov strah. Čisto mogoče, da se je nočnega divjanja ustrašila, in če se boji, ne bo hodila ven.

Nekaj trenutkov še gleda proti hiši, potem se loti zidu z druge strani. Vsake toliko se ustavi in nadiha, vendar so počitki kratki, kot ne bi imel časa. Nikoli si ne oddahne zares.

Ko se začne na vzhodu svitati in pokrajina izgubi modre odtenke, je zid podrt. Kan hodi med kamni, jih premetava sem in tja, vendar kače ne najde. Vsake toliko pomisli, da mu je ušla, a si vsakokrat reče, da ni mogla, samo potuhnila se je. Verjetno ga čaka pod enim od kamnov. Ko ga bo privzdignil, ga bo skušala pičiti. Vprašanje je samo, kdo bo hitrejši.

Kan odide mimo hiše po majhen voz, ki stoji za nizko opečnato zgradbo. Vrne se v vrt, naloži kamne ter jih odpelje na rob pomola, od koder jih zmeče v morje. Na obrazu čuti, da postaja sonce močno. Zid je bil nizek in kratek, kamnov pa kar ne zmanjka, si v hrbet dlani obriše potno čelo.

Medtem prideta iz hiše Ema Olivia in Lun. Sprva opazujeta Kana od daleč, kot sta ga še malo prej skozi zadnje okno, potem se mu počasi približata. Ko sta na pol poti, se fant iztrga iz prijema in steče proti možu ter ga vpraša: Kaj počneš? Kaj počnem? se Kan ustavi. Saj vidiš. Zid podiram. Pravzaprav sem ga že podrl. Zdaj vozim kamne, ki so ostali od zidu, na pomol in jih mečem v morje. Ko bo za zidom ostala čistina, jo bom prekopal. Potem bo Ema Olivia lahko zasadila kakšno reč, ali pa tudi ne. Saj je vseeno, skomigne. Ampak zakaj? se fant namršči. Zakaj? si mož pogladi lase. Vidiš, ponoči sem imel strašne sanje. Sanje? vpraša Ema Olivia, ki se ta trenutek ustavi pred njim. Ne sprašuj, jo moški pogleda in pove za sanje o kači. Pove, da jo je v teh sanjah kača pičila in da ji ni bilo pomoči, zamolči pa o Adamu in veliki ribi. Sanje govorijo in opozarjajo, na nas pa je, kaj bomo naredili, reče. Jaz sem naredil, kar sem naredil.

Do poldneva je del vrta, kjer je stal zid, očiščen in prekopan. Kan stoji na pomolu in gleda v morje. Kamni, ki jih je zmetal noter, se dobro vidijo. Misli si, da jih bodo sčasoma prerazporedili valovi in porasle alge. Kmalu se ne bo več vedelo, da so ti kamni sestavljali zid, v katerem je živela kača, si Kan prikima, pljune in odide v vrt. Voz odvleče nazaj za opečnato zgradbo, kramp in lopato pospravi v klet. Ko se malo zatem vzpenja po stopnicah, ga na vratih stanovanja pričaka Ema Olivia: Pridi, boš jedel z nama.